

# UTKAST

til forvaltningsplan for grågås i  
Arendal og Tvedestrand  
kommuner 2019 – 2021

## 1 Sammendrag

Bestanden av grågås har hatt en sterk økning i Arendal og Tvedestrand kommuner. Fra den første hekkingen i fylket i nyere tid (1992) og fram til i dag, har bestanden økt kraftig og det har etter hvert blitt ulemper med arten i form av beiteskader og ekskrementer på dyrka mark. Avlingstapet er betydelig for de som rammes og ekskrementer reduserer fôrkvalitet til husdyr og kan utgjøre en smitterisiko (eks. Salmonellabakterier). I skjærgården og på grasdekte områder langs kysten kan ekskrementer gi betydelig tilgrising.

I Aust-Agder har vi liten tradisjon for å utøve jakt på arten. Det er så og si null sammenheng mellom jakttid på grågås og tida den oppholder seg i våre områder. Gjessene kommer til våre områder i februar/ mars, og trekket sørover starter så tidlig at når ordinær jakt starter 10. august er de fleste gjessene ute av områdene våre.

Arendal har sammen med Grimstad kommune hatt en forvaltningsplan for grågås i perioden 2014 – 2018. Tvedestrand kommune har ikke hatt slik lokal forvaltningsplan, men det er et behov for en plan for å beskrive skadeproblematikk og se på hvilke tiltak som kan gjennomføres for å begrense skadeomfanget. Samtidig stilles det statlige føringer om at grågåsa som bestand skal ivaretas og ha fortrinn i enkelte friområder. Avsetting av friområder gir en balanse mellom ulike ønskede hensyn. I Tvedestrand og Arendal foreslås Raet nasjonalpark som friområde for grågås.

Følgende hovedtiltak foreslås:

- Framskyndet jaktstart (fra 10. august til 26. juli) på grågås
- Lave gjerder mot sjønære arealer i områder med hekkende grågås
- Åpne for plukking av grågåsegg fram til 1. mai
- Raet nasjonalpark avsettes til friområder for grågås

Arendal og Tvedestrand har i bunn og grunn den samme utfordringen – økt bestand av grågås de siste 20 årene, økt skadeomfang på dyrka mark og økt tilgrising av sjønære friluftslivområder. Samtidig har vi svært få effektive og rasjonelle virkemidler. Det utvilsomt mest effektive ville vært å holde kontroll med bestanden i form av jakt på grågås på senvinteren, dvs. i februar og frem til ca 10. mars (før hekkesesongen). Dette vil i så fall kreve endring av nasjonal jakttidsforskrift ved neste revidering i 2021-2022.

Formålet med planen er å finne tiltak som kan holde bestanden på et nivå som gjør konfliktnivået levelig for jordbruksnæring, friluftsliv og eiere av bolig- og fritidseiendommer, samtidig som vi skal ha en bærekraftig bestand av grågås. Det innebærer at bestanden må reduseres. Kommunene ønsker ikke at skadefellingstillatelser i hekketiden skal bli et hovedvirkemiddel i forvaltningen av grågås. Videre vurderer kommunene det dit hen at punktering av egg har for store negative etiske og dyrevelferdsmessige sider. Kommunene ønsker å unngå dette virkemiddelet i denne planperioden.

Den lokale kunnskapen om betydelig og utvilsom økning i grågåsbestanden anses som tilstrekkelig for å kunne sette i gang bestandsreduserende tiltak.

## 2 Innledning

Etter en dramatisk tilbakegang i Norge på 1800- og 1900-tallet som følge av reirplyndringer og jakt er grågåsbestanden i dag i kraftig vekst. I begynnelsen av 1990-tallet ble den norske bestanden av grågås estimert til 7 000-10 000 par. I 2002 hadde bestanden økt til 10 000-12 000 par. Bestanden har siden økt ytterligere og har utvidet utbredelsen sin, og ble i 2015 estimert til å være mellom 18 000 og 21 000 par (Shimmings, P. & Øien, I. J. 2015. Bestandsestimater for norske hekkefugler. NOF-rapport 2015-2. 268 s.)

Grågåsbestanden har også hatt en markant økning i Agder, og hekker nå på hele kyststrekningen. Grågåsa hekker primært i tilknytning til sjøen, på lyngkledde holmer og øyer. I vårt distrikt skjer hekkingen i hele skjærgården fra Ytre Torungen i sørvest til Lyngørrområdet i nordøst. I Agder har hekkebestanden økt betydelig de siste 20 årene. Det synes unødvendig med stor ressursbruk for å være nøyaktig i tallfesting av bestandsstørrelsen. Lokal kunnskap i Arendal og Tvedestrand tilsier at bestanden av grågås har vært i stor vekst og i dag er bestanden svært stor sammenlignet med år 2000.

Hekkebestanden i området ved Sømskilen på grensa mellom Arendal og Grimstad kommuner har vært i jevn vekst i en 20-årsperiode, men muligens ser vi en tendens til utflating av veksten de siste årene. Bestanden på Tromøys ytterside er foreløpig relativt lav, men virker å være i vekst. Registreringer av voksende flokker med ikke-hekkende fugler vår og sommer indikerer dette. På holmene i beltet Sandøya-Askerøya-Lyngør virker bestanden av hekkende grågås å være i vekst, men kommunen har i 2018 også fått tilbakemeldinger om hekking mer innaskjærs (på Gjessøya og ved Hantho) og til og med ved Hegland (Niksjå/Sandvann).

Med en kraftig økning i bestanden av grågås melder også utfordringene seg. Vi ser at beiteskader på dyrka mark og avføring i avlingene kan være et stort problem for enkelte bønder. De største utfordringene knyttet til grågås i Arendal er rundt utløpet av Nidelva. Dette er også blant de beste jordbruksområdene i Aust-Agder hvor kvaliteten på jorda er så god at den kan brukes til grønnsaker og andre nyttevekster som har store krav til jordsmonnet. I Tvedestrand har det i flere år vært utfordringer for korn-, engfrø-, og grasproduksjon i områdene ved Valle. Dette er ikke-hekkende fugl (trolig rasteplass). Antallet gås er ofte høyt og beitingen medfører betydelige produksjonstap. I 2018 ga Tvedestrand kommune første skadefellingstillatelse på mange år på grågås. Dette var ved Størdal og gjaldt ikke-hekkende grågås på jordbruksarealer.

Det er registrert at tilgrising av områder i skjærgården har blitt et økende problem. Dette er i mindre grad jordbruksrelatert, men utfordrende på en del holmer som benyttes som beite til husdyr. Gåseekskremitter anses også som et generelt økende problem i friluftslivsområder i skjærgården.

I sum har dette ført til at kommunene Arendal og Tvedestrand i felleskap ønsker å lage en lokal forvaltningsplan med ønskede tiltak. Formålet er å redusere bestanden av grågås slik at konfliktene reduseres. Det understrekes at målet ikke er å desimere bestanden til et minimum, men å komme til et mer balansert nivå hvor ulempene ikke er større enn at de kan aksepteres.

### 3 Biologi og bestandsutvikling

#### 3.1 Grågås (Anser Anser)

En deler opp bestanden i to grupper etter livssituasjon. Hekkende gås er familier med typisk 4 – 6 unger. Ikke-hekkende gås består av unggås som ikke er forplantningsdyktige (1-2 år) og eldre gås som mislykkes med hekkingen (gjellgås).

Når gjessene beiter på innmark i mai/ juni er det mulig å skille ungfuglflokker fra familiegrupper ved at familiegruppene må spasere frem til matfatet, mens unggås ofte kommer flygende. Fra ca. midten av juli kan også årets unger fly til og fra beiteområdene.

#### 3.2 Biologi

Hekkende grågås holder i all hovedsak til ved saltvann, dvs. på øyer og holmer ute på kysten. De senere årene har grågåsa også begynt å bruke de indre delene av fjordene og kystnære innlandsvann til hekke- og oppfostringsområder. Grågåsa kommer til Agder i løpet av februar/ mars og begynner legger egg fra midten av mars. Eggene ruges i 27-28 dager etter at siste egg er lagt. Ungene er flyvedyktige ved 35 – 40 dagers alder.

Ungfuglene er forplantningsdyktige når de er to år eller eldre. Faste parforhold dannes ofte ikke før fuglene er 3-4 år gamle og parforholda varer livet ut. En voksen grågås er 75-90 cm lang, har et vingespenn på ca 170-180 cm, veier normalt mellom 3 og 4 kg og spiser nesten 1 kg gress og urter hver dag

Grågåsa hos oss er utsatt for relativt få predatorer og matkonkurrenter. Det er dokumentert en viss konflikt mellom grågås og knoppsvane, men for grågåsbestanden i Agder er dette en mikroskopisk konflikt. Minken er derimot til stede i skjærgården og kan være en art som skaper konflikt med grågås, først og fremst i forhold til predasjon av egg og kyllinger. Det foregår et arbeid for å redusere bestanden av mink i reservatene og de minst tilgjengelige øyene i skjærgården for å bedre forholdene for hekkende sjøfugl. Det er sannsynlig at grågås

(som andre sjøfugler) profiterer på minkiltakene. Rødrev og rovfugl er også predatorer på egg og sjøfugler, men det ser ut til å ha liten effekt på bestandsutviklingen i våre områder.

### 3.3 Utbredelse, bestandsstørrelse og trekk

Grågås hekker nå langs hele kysten av Norge. Her er vurdering av ekspertkomité for fugler i forbindelse med rødlistearbeid 2015:

*I Norge hekker grågås langs kysten fra svenskegrensen til Porsanger. Arten er hos oss i hekketiden hovedsakelig knyttet til saltvann hvor den hekker på holmer og øyer, men den kan også hekke i næringsrike innsjøer i lavlandet. Våre fugler overvintret tidligere i all hovedsak i Sør-Spania, men mange fugler drar nå til Nord-Spania eller Nederland. Den norske hekkebestanden er anslått til å være i intervallet 36 000 og 42 000 individ (Shimmings & Øien 2015) og er i økning. Fram til 1960-tallet var utbredelsen begrenset til Rogaland og nordover, men grågås hekker nå også langs Sørlandskysten og i Oslofjorden. Vi ser ingen indikasjoner på bestandsforhold som gjør at artene kvalifiserer for rødlista.*

Normalt kommer de første gjessene til våre områder i februar. De siste årene har vi sett at gjessene stadig kommer tidligere og drar tidligere på høsten. Høsttrekket starter i slutten av juli/begynnelsen av august. Overvintringen skjer ofte i Nederland og Spania.

### 3.4 Næring

Grågås spiser vegetativ føde, hovedsakelig på land, men kan også forsyne seg av ålegras på grunne sjøområder. Føden består i stor grad av urter og gras. På våren/forsommeren spiser ofte grågås proteinrike planter som gjør at gras i tidlig utviklingsstadium blir foretrukket. Grønne fristende planter kan værere de samme som frister beitende husdyr. Engsvingel, raigras og timotei er spesielt utsatt for beite av grågås. Dette er vanlige grasarter som er mye brukt i grovfôrproduksjon på jordbruksarealer. Grågås kan også beite ålegras i grunne sjøområder.

Slåttemarker (utvalgt naturtype) og strandenger nært sjøen er attraktive beiter for grågås. For planter som tåler beite godt, vil grågås kunne ha en positiv virkning. For planter som ikke tåler beite godt og som helst bør slås etter blomstring, vil grågås ha skadelig virkning. For registrerte slåttemarker med stort artsmangfold vil beiting og gjødsling på våren og forsommeren sannsynligvis ha negativ effekt på plantemangfoldet.

### 3.5 Bestandssituasjonen lokalt

Med bakgrunn i et ønske om økt kunnskapsgrunnlag om arten i dette området, ble det utarbeidet en rapport av NOF avd. Aust-Agder i 2014, som viste at grågåsbestanden i kystsonen i Arendal og Grimstad hadde økt markant siden grågås først ble observert i Tvedestrand i 1992.

I forbindelse med grågåstelling i mai 2014 fant man at den desidert største tettheten av ungekull i Arendal/Grimstad var i området Østre Fevik og Sømskilen, men hekkeplassene var spredt utover store deler av skjærgården.

Ifølge rapporten er det over mange år observert økende antall grågjess som bruker Sømskilen som innfallsport til Sømshjordene og Vessøyjordene der de beiter vår og sommer. Det dreier seg i hovedsak om gjellfugl, men før hekkesesongen kan det også være snakk om fugler som skal hekke. Størrelsen på denne flokken økte gradvis fram til ca. 2010 og har etter dette stabilisert seg på 100–200 individer, men på enkeltdager i mars/april 2013 ble det telt henholdsvis 383 og 274 individer i området. Her kan det ha vært rastende grågjess på trekk nordover involvert. Våren 2014 ble det meldt om flere kull som har beveget seg opp langs Nidelva langt ovenfor Vippa bru. Disse kan ha kommet fra Sømshilenområdet. Langs elva oppover mot Rygene ligger det store beitearealer som også vil være attraktive og relativt lett tilgjengelige for grågjess med ungekull.

Andre lokaliteter i forvaltningsplanområdet der det samles grågjess er jordbruksarealer ved Skottjern og Gjervoll på Tromøy. Tidlig i sesongen dreier dette seg ungfugl som flyr inn i området. Bruken av dette området synes å øke. I mai 2014 var flokken som brukte området på anslagsvis 20-25 fugl, mens det i slutten av juli, etter at hekkfugl og flygedyktige unger kom til, ble det registrert inntil 50 beitende fugler. I 2013 ble det enkelte ganger registrert inntil ti grågjess i de samme områdene i samme periode så bestanden virker å være i økning også her.

Grågåsa holder seg hovedsakelig i kystnære områder, men Arendal kommune har også fått søknader om skadefelling fra grunneiere ved Molandsvann og langs Nidelva opp til Løddesøl. Gjessene trekker sjeldent lenger inn i landet.

I Tvedestrand er det ikke foretatt en slik omfattende registrering av grågåsa. På holmene i beltet Sandøya-Askerøya-Lyngør virker bestanden av hekkende grågåsa å være i vekst, men kommunen har i 2018 også fått tilbakemeldinger om hekking mer innaskjærs (på Gessøya og ved Hantho) og til og med ved Hegland (Niksjå/Sandvann). I forbindelse med søppelrydding av sjøfuglreservatene og nærliggende områder i Tvedestrand 18. mars 2019 registrerte kommunen følgende grågåsa:

- Halsholmene 4 – 5 par
- Ruholmen, Tangferholmen og Prestholmene 8 – 9 par
- Lille Lestholmen 1 par
- Askerøystangholmen (Raet) 5 – 6 par
- Flatskjæra (Raet) 1 par
- Bukkholmen 1 par
- Saltnestangen 3 par
- Furøya og Furøyholmen 3 – 5 par

Dette gir et grovt bilde av at det er grågås svært mange steder i Tvedestrand's skjærgård. Det kan gjennomføres mer eksakte registreringer av gås i Tvedestrand i samarbeid med NOF, men kommunen kan ikke se at det foreligger manglende kunnskap om bestanden til at en skal vente med å innføre framskyndet jaktstart.

Bestandsbildet er entydig i Arendal og Tvedestrand – grågåsbestanden har økt kraftig de siste 20 årene og det er behov for å få på plass økt jakttrykk før de trekker sørover.

### 3.6 Andre gåsearter

I vår region er det to gåsearter i tillegg til grågåsa som er forholdsvis vanlige.

- a) Hvitkinngåsa er etter hvert blitt ganske vanlig flere steder i Norge. Langs Agderkysten er antallet hekkende fugler økende.
- b) Kanadagås er en art som i større grad er knyttet til innlandet, og den har ikke noen stor utbredelse langs kysten. Under trekket kan den imidlertid mellomlande på kysten. Aust-Agder fylkeskommune har gjennom forskrift framskyndet tidspunkt for jaktstart på kanadagås og stripegås i perioden fra og med 2017 til og med 2021. Det betyr at kanadagås og stripegås kan jaktes på fra og med 26. juli til og med 23. februar. For den frie jakten på hav og fjord, jf. viltloven § 32, gjelder fortsatt jaktstart 10. september.

Det er også registrert observasjoner av andre gåsearter som raster i våre områder, men dette er arter som hekker lenger nord i landet eller på Island og Svalbard. Dette er kortnebbgås, sædgås, tundragås og den svært sjeldne dverggås.

Denne forvaltningsplanen er utarbeidet for grågås og vi går ikke nærmere inn på vurderinger av andre gåsearter. Ved en revidering av planen kan det være naturlig å gjøre en ny vurdering av hvitkinngåsa sin utvikling, siden det kan se ut som bestanden er i økning. Men hvitkinngås er en internasjonal ansvarsart og forvaltningen (skadefelling) er utelukkende lagt til statlige myndigheter. Vi går derfor ikke nærmere inn på hvitkinngås i denne planen.

## 4 Forvaltningsrammer for gjess

### 4.1 Internasjonale rammer

I de fleste land er det utarbeidet nasjonale strategier for forvaltning av gjess generelt eller for enkeltarter. Det synes å være faglig og politisk enighet om at skadeproblemer må løses gjennom positive virkemidler som ivaretar artens behov, samtidig som den ikke påfører enkeltbønder eller andre interesser urimelige økonomiske belastninger (DN-rapport 1996-2). Norge har skrevet under på en haug med internasjonale avtaler/konvensjoner (Bern-, Ramsar, Bonn- og biodiversitetskonvensjon). Kommunene går ikke inn på en nærmere vurdering av disse konvensjonene.

Det er verdt å merke seg at i flere av landene som gjessene bruker til vinteropphold er det ikke tillatt med jakt. Så lenge gjessene derfor trekker vekk fra våre områder før jakttiden begynner, blir det totale jaktpresset lavt.

### 4.2 Nasjonale rammer

Naturmangfoldloven sikrer arter og dets utbredelsesområde, det fremkommer av § 5. I tillegg stiller naturmangfoldloven krav til kunnskapsgrunnlaget når det skal iverksettes tiltak som har betydning for naturmiljøet.

Naturmangfoldloven har regler om artsforvaltning med forvaltningsprinsipper (§ 15) og med hjemmelsgrunnlag for høsting i § 16.

Viltlovens formål er slik - § 1: «.... *Viltets og viltets leveområder forvaltes i samsvar med naturmangfoldloven og slik at naturens produktivitet og artsrikdom bevares. Innenfor denne rammen kan viltproduksjonen høstes til gode for landbruksnæringen og friluftsliv*».

Rammene for utøvelse av jakt er styrt gjennom viltloven med tilhørende forskrift om jakt og fangsttider samt sanking av egg og dun. Jakttid for grågås i våre områder er 10.08 – 23.12. Unntaket er den frie jakten på hav og fjord fra svenskegrensa til og med Vest-Agder fylke hvor jakt på grågås først kan starte 10.09.

Handlingsplan for forvaltning av gjess ble utarbeidet av den gang Direktoratet for naturforvaltning (DN) i 1996 (DN Rapport 2/1990).

For grågås gjelder følgende:

- Grågås skal bevares som en viktig og høstingsverdig del av kystfaunaen. Bestanden bør stabiliseres og eventuelt reduseres i områder hvor skadeproblemer ikke kan løses på annen måte. En reduisering av bestanden skal skje til et akseptert skadenivå i utsatte områder.
- En beskatning av bestanden skal primært rettes mot bestander som volder skade og til et nivå som ikke skader bestanden.



- Grågåsa må tilbys alternative områder hvor den kan beite for å redusere skade i jordbruksområder

Fylkesmannen kan åpne for jakt på grågås inntil 15 dager før ordinær jaktstart, når det foreligger en lokal forvaltningsplan. I den perioden fastsetter Fylkesmannen hvilket klokkeslett det skal være tillatt å jakte, enten innenfor tidsrommet kl. 24.00 – 10.00 eller innenfor tidsrommet kl. 16.00 – 22.00. Etter jakttidsforskriften § 3 er tidsrammene et skalkrav. Kommunene foreslår at aktuell tid for den utvidete jakta blir mellom kl 03.00 – 10.00, fordi det anses at dette gir minst konflikter med andre interesser.

Jakttid- og fangstforskriften regulerer også muligheten for å sanke egg fra grågås i tida fram til 15. april. I denne tiden tilligger det grunneierretten å sanke egg. Etter 15. april kan fylkesmannen gi tillatelse til dette. Tillatelsen kan da gis i områder som inngår i en forvaltningsplan for grågås. Fylkesmannen skal godkjenne det faglige innholdet og de tiltak som beskrives i forvaltningsplanen.

Forskrift om felling av viltarter som gjør skade på jordbruksarealer gir kommunen adgang til å gi tillatelse til felling av grågås. Det forutsettes at skaden er av et omfang som er av vesentlig økonomisk betydning for den skadelidte, eller som vil få tilsvarende betydning dersom skaden fortsetter. Tillatelse til skadefelling kan gis etter at andre tiltak (eksempelvis skremming) er prøvd i en periode.

## 5 Lokale utfordringer med grågås

Bestanden av grågås har økt betydelig de siste årene. Det registreres stadig flere hekkende par og vi opplever en betydelig problematikk knyttet til gjellgås. Det blir observert flokker opp mot 200 gjess på enkelte jorder. Det er derfor noen gårdbrukere som får en uforholdsmessig stor del av ulempene med grågås.

Beiteskader har medført at det har blitt gitt tillatelser til skadefelling på grågås i kommunene, men dette har ikke medført varige forbedringer. Skadefelling skjer aldri uten at også andre tiltak knyttet til skremming er prøvd og gjennomføres parallelt.

Ulike forvaltningstiltak her til lands har bidratt til høyere overlevelse av ungene og følgelig en høyere bestand av gjess. Eksempel på slike tiltak er opprettelse av naturreservater, bekjempelse av mink, og tiltak for å rydde kratt og vegetasjon i skjærgården som gir grågåsa tilgang på mer beite. Tromlingene og Jerkholmen i Arendal og Kjeholmen ved Lyngør fyr, Speken, Klåholmene og Risholmene er eksempler på arealer hvor buskvegetasjon er fjernet. På noen av holmene er det også blitt hogd einer og brent gammel lyng for å bedre forholdene for den utvalgte naturtypen *kystlynghei*. Slike tiltak profiterer grågåsa også på.

Holmene har imidlertid også en positiv side ved at de kan fungere som friområder som gjessene kan trekke ut på, når de jages fra andre mer attraktive områder.

På Jerken og Tromlingene er det en viss konflikt knyttet til at holmene brukes som beiteområder for sau som holder vegetasjonen nede. Kostnadene knyttet til redusert beite for sauene som beiter på holmene er beskjedne, men allikevel viktige siden dette er marginalt landbruk. Sauen beiter hardere enn gjessene på buskvegetasjonen, og vil i større grad bidra til å holde arealene åpne. I Tvedestrand er konfliktnivået mellom gås og beitebrukerne på kysten lavt i dag, men foretaket RAGG har gitt tilbakemelding om at de ikke ønsker enda mer grågåss på eksempelvis Klåholmene.

Kommunene foreslår å avsette hele Raet nasjonalpark som friområde for grågåss. Vi vil svært gjerne ha innspill på dette før endelig forvaltningsplan vedtas og oversendes Fylkesmannen.

I planarbeidet er det sett etter aktuelle områder hvor gjessene kan ferdes uten å skape konflikter mot landbruket. Konklusjonen er at vi i liten grad har aktuelle områder på fastlandet, mens holmene til en viss grad bør kunne aksepteres brukt som friområde for grågåss.

I flere av kommunenes friområder eller regulerte friområder er det økende tendens med tilgrising av grågåssavføring. Det er ikke alle som synes dette er like hyggelig. Foreløpig har denne konflikten hatt mindre fokus i vårt område, men vi ser at det kan bli problemer knyttet til tilgrising av noen områder.

Boligeiere og eiere av fritidseiendommer med plener ned mot sjøen har flere steder problemer knyttet til tilgrising. I de tilfeller der dette gjelder hekkende gås kan man ofte løse dette ved å legge ut hinder som gjør at gjessene ikke så lett får adgang. Et lavt nettinggjerd som står oppe i perioden fra 15. april til 15. juni vil ofte være tilstrekkelig.

## 5.1 Landbruk

Beiting av grågåss kan ha mange effekter på forskjellige avlinger. Nidelvdeltaet, Tromøy og områdene rundt er blant fylkets beste jordbruksområder og egner seg for mange typer avlinger. Det samme kan sies om Valleområdet i Tvedestrand. De viktigste avlingene som dyrkes i området nå, og som påføres skade er:

Ferdigplenproduksjon. I Arendal har man produksjon av ferdigplen. På disse arealene er det problemer knyttet til at beitingen fører til at røtter dras opp og plenen ikke utvikler seg så fort som ønskelig. I tillegg er ekskrementer lite ønskelig i det endelige resultatet. Dette er en intensiv produksjon med høye investeringskostnader hvor kostnader knyttet til beiting er høye.

Grønnsaker. En god del av grønnsakproduksjonen på Agder foregår i Arendal, men foreløpig har det vært forholdsvis lite skader, siden beiteområdene i liten grad omfatter grønnsaksarealene. På Tromøy er det imidlertid gulerotproduksjon som kan oppleve

ulempen med grågås som beiter på gulerøtter. Produksjon av grønnsaker har store utlegg i etableringsfasen og skader på disse produksjonene kan fort bli betydelige.

Korn- og engfrøproduksjon. I Valleområdet i Tvedestrand er grågås blitt en utfordring de senere årene, spesielt er det betydelige flokker med ikke-hekkende gås som gjør skade tidlig i vekstsesongen (mai-juni). Beiting med grågås i denne fasen gir betydelig avlingsreduksjon.

Grasproduksjon. Grågåsa beiter gjerne på dyrka mark med intensiv grasproduksjon og beitearealer. En flokk med gjess kan i løpet av kort tid spise betydelige volumer. Timotei er en utsatt grasart og tåler dårlig at vekstpunktene stadig kuttes. I tillegg blir rundballene som inneholder ekskrementer mindre smakelig som fôr og kan bli helt eller delvis ødelagt. Beitingen opphører som regel når gresset blir høyt. Etter førsteslått begynner beitingen igjen når gresset kommer med friske skudd.

## 6 Målsetting og gjennomførte forvaltningstiltak på grågås

### 6.1 Forvaltningsmål

For planarbeidet legges følgende målsetting til grunn:

***Det skal være en bærekraftig bestand av grågås som utgjør en naturlig del av faunaen. Bestanden må tilpasses og reduseres ned til et nivå hvor beiteskader og ekskrementer på dyrka mark og i friluftsområder er på et lavt konfliktnivå.***

### 6.2 Nåværende forvaltningstiltak

Det er utført få forvaltningstiltak på grågås i våre områder siden problematikken er relativt ny.

Fremskyndet jakt har vært et forvaltningstiltak i Arendal i planperioden 2014-2018, uten at dette i vesentlig grad har redusert utfordringene knyttet til gås og landbruk. Antall felte grågjess har økt gradvis de siste årene i Arendal kommune. Statistikk fra SSB viser en økning fra 30 felte grågjess i jaktåret 2013 til 120 stk i jaktåret 2017 (SSB). Til tross for dette, øker antall søknader om skadefelling årlig for å redusere betydelig skade på landbruksarealer. I Tvedestrand er det ikke slik SSB-statistikk, fordi data ikke fremkommer i kommuner med færre rapporterte enn 25 felte grågjess. Skremming utføres hvert år i noen områder med fugleskremsel, skremmeskudd og ved å gå ut på jordene for å jage gjessene, men effekten er beskjeden – de vender tilbake noen timer senere. Resultatet av dette er at man oppnår en kortvarig effekt lokalt, men utfordringen flyttes i mange av tilfellene til nye områder.

Effekten av de siste års jakt og andre tiltak vurderes dit hen at å ha hatt liten innvirkning på bestanden av grågås.

## 7 Aktuelle forvaltningstiltak

For å nå målsettingen må dagens bestand av grågås reduseres.

Reduksjonen bør være så stor at problemene knyttet til dyrka mark og friluftsområder ligger på et nivå der det kun er i spesielle tilfeller at det er nødvendig med skadefellingstillatelser utenom ordinær jakt.

Det som anses som aktuelle tiltak er:

- Utvidet jakttid (framskyndet jaktstart)
- Ny jakttidsramme som åpner for jakt i februar – begynnelsen av mars
- Flere jegere og god tilgang til jaktarealer
- Skremming
- Stengsler
- Fredningsområder/ Friområder
- Utvidet tid for plukking av egg
- Skadefelling

### 7.1 Framskyndet jaktstart

I områder med forvaltningsplan kan man utvide jakttiden med 15 dager. Dette innebærer at jakten kan begynne 26. juli. I forbindelse med skjærgården er dette et tiltak som krever stor aktsomhet, fordi det er mange som bruker skjærgården i samme periode. Dette er en reell konflikt på sommeren i våre områder, men det må kunne forventes at grunneiere og jegere tar hensyn til ulike interesser og klarer å utøve jakt på grågås på en forsvarlig måte.

Kommunene Arendal og Tvedestrand ønsker at Fylkesmannen framskynder tidspunkt for jaktstart til 26. juli. Kommunene ønsker ikke å sette for mange begrensninger for en tidligjakt. Dette ut fra et ønske om å oppnå bestandsreduserende effekt. I retningslinjer skriver Miljødirektoratet at områdene for tidligjakt som hovedprinsipp skal være aktivt drevne innmarksarealer. Kommunene ønsker at Fylkesmannen ikke tolker dette snevert, fordi planens intensjon er å få på plass noe som kan virke bestandsreduserende også for områder i skjærgården. Dersom det kreves at tidligjakta kun kan skje på jordbruksarealer, så blir hele dette tiltaket lite relevant i Tvedestrand i kommune. Begge kommunene har en praktfull skjærgård som det er ønskelig at besøkes og oppleves. De senere årene er de sjønære områdene blitt mer og mer preget av betydelige mengder gåseekskrementer. Kommunen ønsker derfor ikke at det lages noen detaljstyrende bestemmelse om at det eksempelvis kun kan jaktes tidlig på dyrka mark eller maksimalt x antall meter fra dyrka mark.

Et viktig element for å lykkes med å redusere bestanden gjennom jakt er at jegere må samarbeide med grunneierne og dermed få tilgang til aktuelle jaktområder i en periode hvor det faktisk er grågås tilstede.

## 7.2 Utvidet jakttidsramme

I dagens jakttidsrammer er det ikke åpnet for jakt på grågås på seinvinteren. Vi ser imidlertid at jakt på gås før hekkeperioden ville vært det desidert beste bestandsreduserende tiltaket, samtidig som det gir mindre konflikter med at det er færre folk i fjæra i februar. Det ble ingen statlig forenkling av dette i 2017, men dette bør nok en gang spilles inn til Miljødirektoratet i forbindelse med revidering av jakttidene i 2021-2022. De bør i det minste vurdere å få på plass en prøveordning for dette, f. eks. i Agder.

Ved å åpne for jakt på grågås i perioden februar til 10. mars, vil man kunne ta ut et betydelig antall grågjess. Dette tiltaket vil sannsynligvis være et viktig bidrag til å få redusert utfordringene og redusere presset på skadefellinger i yngletida.

## 7.3 Flere jegere og god tilgang til jaktarealer

For å få effekt av utvidet jakttid må det jobbes med å få grunneiere og jegere til å organisere seg, slik at det kan drives effektiv jakt. I tillegg må det jobbes aktivt internt i jegermiljøet slik at det blir økt interesse for jakt på grågås. I tiltaksplanen foreslås det to tiltak for å bedre disse forholdene.

1. Gjennomføre en organisering av grunneiere som gjør det enkelt å få tilgang til jakt.
2. Organisere kurs for å øke kompetansen knyttet til gåsejakt, slik at jegere kan drive effektiv og forsvarlig jakt.

## 7.4 Skremming

Uttrykket «dum som en gås» er svært lite riktig. Ulike skremmetiltak har det vært mange av og i ulike varianter uten at dette har vist seg å ha særlig effekt. Hvis det skal ha effekt må en rekke tiltak koordineres og kombineres (manuell skremming av fuglene med eller uten hund, lydkanoner, avfyring av skremmeskudd, signalpenner, fugleskremmer, drager, ballonger etc.). Dette er ressurs- og tidkrevende. En rapport fra Fylkesmannen i Nordland viser at virkning av skremmetiltak avhenger av hvor attraktivt et område er (Bjørø, 2009). På attraktive områder for gåsa, er skremmetiltak lite effektive. Vi må kunne erkjenne at her har det vært forsøkt mye og forsket mye uten at grågåsa så lett lar seg lure. Skremming er derfor ikke et hovedvirkemiddel i planen. Selv om dette er tiltak som ikke prioriteres, så har folk anledning til å prøve nye virkemidler, for eksempel laser.

## 7.5 Stengsler

Gjerder over flomålet vil hindre at gjess med unger kommer opp på innmark og gjør skade. Dette har vist seg å ha god effekt mot familiegrupper andre steder. (NINA Rapport 1552-2018). Gjerdning mot sjø er et effektivt tiltak mot gås med flyveudyktige unger (Follestad, 2001). Dette er et tiltak som det er rimelig å forvente at blir benyttet av eiere av bolig- og fritidseiendommer i skjærgården. I større friluftslivsområder og ved større teiger med dyrka mark er dette et noe mer utfordrende tiltak, fordi det ofte må på plass mange løpemeter

med gjerding. Minuset med gjerding er bl.a. at dette er et forstyrrende element for allmennheten og hensynet til rekreasjon og friluftsliv i 100-metersbeltet. Det er derfor viktig at gjerdene er lave og ikke får en sjikanøs utforming. Etter at ungene er flyvedyktige, vil ikke dette tiltaket lenger ha effekt (Kristiansen et al. 2005).

## 7.6 Fredningsområder/ Friområder

Hvis en skal framskynde jakttida kan det være hensiktsmessig å vurdere friområder for gjessene. I skjærgården er det mange holmer og øyer hvor gjessene kan søke tilflukt.

Vår skjærgård er relativt fattig på løsmasser, slik at det er mindre tilgjengelig beite på disse holmene. På en del holmer i Raet er det noe mer næringsrike grunnforhold. De siste årene er det lagt ned et betydelig arbeid i å åpne en del holmer for buskvegetasjon. Dette er tiltak som også har vært positivt for gjess, fordi lyset slipper mer til og urte- og gressvegetasjonen øker.

Friområder i Raet, samt de eksisterende reservatene, i kombinasjon med framskyndet jaktstart i andre områder kan gi en positiv jakteffekt, fordi grågåsa får en rolige plasser å flykte til for så å komme tilbake jaktområdet og gi flere muligheter. Uten friområder er faren større for at jegere kun får én mulighet, dvs. man risikerer at gåsa starter på høsttrekket sørover.

I verneområder er det ofte bestemmelser som medfører jakt- og sankeforbud. En framskynding av jaktstarten vil ikke gjelde for de reservatene hvor det allerede i dag er jakt- og sankeforbud etter egne verneforskrifter. I Tvedestrand er dette følgende naturreservater:

- Lille Lestholmen naturreservat
- Ruholmen (Tangferholmen) naturreservat
- Lille Halsholmen naturreservat
- Stakketoskjæret naturreservat
- Storskjæret naturreservat

I Arendal er dette følgende naturreservater:

- Rørvikholmene naturreservat
- Buøyskjæra naturreservat
- Seilskjærene naturreservat
- Skottjern naturreservat
- Bjorsund naturreservat

Oversikt over verneområdene (naturreservater, landskapsvernområde og nasjonalpark) finnes i Naturbase.

### 7.7 Plukking av egg

Grunneier eller rettighetshaver kan sanke egg fra grågås fram til 15. april. Etter denne tiden kan Fylkesmannen gi tillatelse til eggsanking hvor dette inngår i en godkjent forvaltningsplan for grågås.

Erfaringer fra andre steder i landet viser at disse tiltakene kan være effektive, særlig lokalt (forvaltningsplan for gjess i Oslo og Akershus 2004, m.fl). Det kreves imidlertid en betydelig innsats for å få en merkbar effekt.

Eggplukking bør gjennomføres systematisk og over en lengre periode p.g.a. omlegging. Det innebærer at eggplukking bør vurderes tillatt også etter fristen 15. april. Det mest sikre ville vært om dette ble gjort i regi av Statens naturoppsyn, evt. i samarbeid med grunneierlag, foretak eller personer som har gode artskunnskaper. Kommunene ønsker i utgangspunktet en systematisk sanking av grågåsegg i styrt regi. Vi forventer at grunneiere og eggsankere skaffer seg kunnskap slik at de kan skille mellom ulike arter. Alternativet er et mer offentlig styrt opplegg, helst i regi av Statens naturoppsyn.

Kommunen har i liten grad ressurser til å organisere og ta regien i et slikt type arbeid. Det må i så fall komme et «trykk» på dette fra grunneierlag. For å få et slikt planarbeid i gang kan eventuelt lokale interesser søke midler gjennom Miljødirektoratets søknadssenter om tilskudd til vilttiltak?

### 7.8 Skadefelling

Hvis andre tiltak ikke blir igangsatt og bestanden ikke reduseres eller fortsetter å øke, vil det være sannsynlig med økt ønske om skadefellinger i yngletiden. Vilklårene for å kunne gi slike tillatelser er strenge. Hvis man klarer å redusere bestanden gjennom ordinær jakt og eggplukking, vil dette forhåpentligvis kunne bidra til å redusere behovet for skadefellinger. Målet bør være å redusere bestanden av grågås gjennom jakt fremfor økt bruk av skadefelling.

## 8 Konklusjon

Det er ønskelig at jakttrykket på grågås økes i planperioden. Framskyndet jaktstart er et av få verktøy forvaltningen har til å møte bestandsutfordringene på. Det som sannsynligvis vil ha størst effekt vil være å åpne for jakt i perioden februar - ca. 10. mars, men der er vi ikke pr i dag. Inntil dette skjer har Fylkesmannen adgang for å framskynde jaktstarten, når det foreligger en godkjent lokal forvaltningsplan. Denne planen er forhåpentligvis et lite bidrag til å få på plass noen tiltak som kan gi en viss reduksjon i bestanden av grågås. Planen gir betydelig tillit til grunneiere, sankere og jegere.

Framskyndet jaktstart i skjærgården i slutten av juli og begynnelsen av august vil potensielt kunne være konfliktskapende. Det er derfor svært viktig at jakt utøves på en forsvarlig og sikker måte. Arendal og Tvedestrand kommuner velger å ha tillit til at jegere tar hensyn til andre interesser i sin jaktutøvelse, slik at det oppstår få konflikter med grunneiere og allmennhetens friluftsliv.

Fuglereservatene i Tvedestrand og Arendal og Raet nasjonalpark eller deler av Raet nasjonalpark foreslås som friområder for grågås i denne planen.

Stengsler kan brukes for å redusere beiting av hekkende gås, og dette kan gjennomføres av grunneiere som blir berørt. Ulike skremmetiltak kan også være aktuelt, men viser seg å ha mindre varig effekt. Kommunene ønsker så langt det er mulig å unngå skadefellinger, men dette kan være nødvendig der det ikke blir en reduksjon i bestanden og de største beiteskadene oppstår.

Systematisk og organisert eggplukking kan være krevende å få i gang, både i forhold til nødvendige tillatelser og i forhold til at det er arbeidskrevende, men det kan ha stor bestandsreduserende effekt. Kommunene ønsker derfor at Fylkesmannen åpner for eggsanking fram til 1. mai

## 8.1 Tiltaksplan

| Årstall     | Tiltak                                                                                        | Ansvarlig                                                                                              |
|-------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------|--------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| 2019        | Skrive en lokal forvaltningsplan for grågås 2019 - 2021                                       | Arendal og Tvedestrand kommuner                                                                        |
| 2019        | Åpne for framskyndet jakttid og utvide tida for eggsanking                                    | Fylkesmannen                                                                                           |
| 2021        | Innspill til ny jakttidsramme – utvidet til åpne for jakt i perioden februar måned – 10. mars | Tvedestrand og Arendal kommune, evt. også flere Agderkommuner, regionale myndigheter og organisasjoner |
| 2019-2021   | Organisere grunneiere (tillatelser til jakt) på dyrka mark                                    | Bondelaget                                                                                             |
| 2019 – 2021 | Organisere grunneiertyllatelser i kystområdene                                                | Grunneierlag                                                                                           |
| 2019-2020   | Jaktkurs og eggkurs for jegere og sankere                                                     | Aust-Agder Jeger og Fisk                                                                               |
| 2020        | Registrering/telling av grågås                                                                | Ornitologisk forening, Aust-Agder                                                                      |
| 2019-2021   | Registrere skader på dyrka mark                                                               | Kommunene og Bondelaget                                                                                |



Follestad, 2001. Hvordan forebygge beiteskader av gjess. Norges Bondelag, brosjyre, 8 s.

Kristiansen, L.H., Mogstad, D.K., Shimmings, P. & Follestad, A. 2005, Evaluering av forvaltningsplaner for gås i Norge, 86 s.

Bjørn, R. 2009. Kvitkinngås, grågås og jordbruksaral – virkning av skremmetiltak. Bioforsk. Vol. 4. Nr. 7. 2 s.

Kjøstvedt & Fjærbu, 2014. Grågås i Arendal og Grimstad – utbredelse og bestandsutvikling. NOF. avd. Aust-Agder. 9 s.

Shimmings, P. & Øien, I. J. 2015. Bestandsestimater for norske hekkefugler. NOF-rapport 2015-2. 268 s.

Tombre I. M., Bruun Andersen G. E. & Gundersen O. M. 2018. Forebygging av beiteskader forårsaket av hekkende gjess i Vestfold. Fungerer det med gjerder? NINA Rapport 1552